

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-173>

УДК 657.632:355.3

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ: ЗНАЧЕННЯ, ПРИНЦИПИ ТА ВИМОГИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

INTERNAL CONTROL SYSTEM FOR DUAL-USE GOODS: MEANING, PRINCIPLES AND REQUIREMENTS FOR FUNCTIONING

Пугаченко Ольга Борисівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування,
Центральноукраїнський національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2253-050X>

Puhachenko Olha

Central Ukrainian National Technical University

Дієва система внутрішнього контролю товарів подвійного призначення забезпечує законність, прозорість і відповідальність при здійсненні операцій з такими товарами. У статті досліджено значення та необхідність внутрішнього контролю товарів подвійного використання із представленням проблем і вимог до функціонування системи внутрішнього контролю. Розробка конкретних вимог до учасників процесу внутрішнього контролю товарів подвійного призначення має відбуватись із врахуванням принципів (ієрархічність та інтеграція контролю, відповідальність, збалансованість, своєчасність сповіщення про виявлені відхилення, відповідність контролюючої та контрольованої систем, постійність, комплексність, здійснення контролю за центрами відповідальності, протилежність інтересів, незалежні перевірки, циклічність контролю в часі), дотримання яких дозволить створити дієву систему внутрішнього контролю товарів подвійного використання.

Ключові слова: товари подвійного використання, контроль, внутрішній контроль, система внутрішнього контролю, контрольні дії і заходи, процедури внутрішнього контролю, принципи системи внутрішнього контролю, ефективність системи внутрішнього контролю.

The system of internal control of dual-use goods is a key element of the security of the enterprise and the state, ensuring legality, transparency, and responsibility when carrying out transactions with such goods. The formation of an effective, transparent, and reliable system of internal control of dual-use goods, which will ensure a balance between the development of foreign economic activity and the protection of the strategic interests of the state, is currently necessary and urgent. The purpose of the article was to study the importance, necessity, and principles of internal control of dual-use goods, presenting the problems and requirements for the functioning of the internal control system for such goods. It has been proven that it is necessary to develop specific requirements for participants in the process of internal control of dual-use goods taking into account certain principles (hierarchy and integration of control, responsibility, balance, timeliness of notification of detected deviations, compliance of the controlling and controlled systems, constancy, comprehensiveness, control over responsibility centers, conflict of interests, independent checks, cyclicity of control over time). Adherence to the proposed principles when organizing internal control of dual-use goods will allow creating an effective system and improving the existing one. Establishing an effective internal control system for dual-use goods or improving the existing one involves identifying dual-use goods in production and trade processes, carrying out control actions regarding compliance with the intended use of such goods, carrying out verification measures when issuing permits for the transfer of dual-use goods, checking the correctness of accounting (primary, analytical and statistical) and reflecting information in financial, tax, statistical and internal management reporting, and also creating conditions for storing and protecting information related to controlled goods, etc.

Keywords: dual-use goods, control, internal control, internal control system, control actions and measures, internal control procedures, principles of the internal control system, effectiveness of the internal control system.

Постановка проблеми. У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій та активного міжнародного обміну продукцією підвищується ризик використання товарів подвійного призначення у військових або терористичних цілях, що вимагає від держав і суб'єктів господарювання створення дієвих механізмів контролю, які забезпечують дотримання норм національного та міжнародного експортного законодавства. Система внутрішнього контролю на підприємствах є інструментом запобігання порушенням у сфері експорту, гарантує законність здійснюваних операцій, знижує ризики застосування санкцій, фінансових втрат і репутаційних збитків.

Система внутрішнього контролю товарів подвійного призначення виступає ключовим елементом безпеки підприємства й держави, що забезпечує законність, прозорість і відповідальність при здійсненні операцій з такими товарами. Наразі для України питання удосконалення такої системи набуває особливого значення у зв'язку з євроінтеграційними процесами, необхідністю гармонізації національних стандартів із міжнародними режимами експортного контролю та забезпеченням національної безпеки. Формування ефективної, прозорої та надійної системи внутрішнього контролю товарів подвійного використання, що забезпечить баланс між розвитком зовнішньоекономічної діяльності та захистом стратегічних інтересів держави, наразі є необхідним і нагальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання контролю товарів подвійного використання були об'єктом досліджень науковців і практиків, так: Бенедик Я. виділяє особливості міжнародно-правових механізмів контролю за передачею товарів і технологій подвійного використання та визначає основні параметри впливу відповідних міжнародних інструментів на формування національної системи експортного контролю в Україні [1]; Бородін І., Шишка Р. і Мельник О. роблять висновок про високу довіру до ефективності діяльності Державної служби експортного контролю України з боку західної спільноти [3]; Васильчак С., Соловій А., Стручок Н., Вівчарук О. і Дацюк-Томчук М. аналізуючи інституційне забезпечення експортного контролю в країнах-членах ЄС, зазначають, що він виступає ключовим елементом національних і загальноєвропейських заходів, спрямованих на підтримку безпеки та стабільності міжнародної торгівлі, захист чутливих технологій і недопущення поширення зброї масового

ураження [4]; Волощук К. і Волощук В. поглибили теоретичні аспекти системи експортного контролю з урахуванням практичних норм і правил міжнародних режимів та угод у цій сфері, розроблених провідними державами, з дотриманням Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань [5]; Желізко Ю. ідентифікує недостатню законодавчу урегульованість механізму здійснення контролю за товарами (технологіями) подвійного використання та необхідність його наукового обґрунтування [6], а у співавторстві з Мазур І. переконує, що експортний контроль за товарами (технологіями) подвійного використання відіграє вирішальну роль у забезпеченні економічної безпеки України та виокремлюють його основні цілі в системі економічної та національної безпеки [7]; Ярусевич Є. досліджував правову природу, сутність, роль і значення міжнародних передач товарів військового та подвійного призначення з метою глибшого усвідомлення потреби у здійсненні державного контролю за ними [10] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні здобутки попередників-дослідників у сфері експортного контролю, питання внутрішнього контролю товарів подвійного призначення майже не досліджено. Невирішеною частиною загальної проблеми, у тому числі, залишається відсутність пропозицій стосовно конкретних дій і контрольних заходів для перевірок товарів подвійного використання, а також рекомендацій з побудови ефективної системи внутрішнього контролю товарів подвійного використання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження значення, необхідності та принципів внутрішнього контролю товарів подвійного використання із представленням проблем і вимог до функціонування системи внутрішнього контролю за такими товарами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавчо встановлено, що товари подвійного використання – це «окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних

вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України» [8].

Система внутрішнього контролю товарів подвійного використання – це сукупність організаційних, правових і технічних заходів, спрямованих на забезпечення дотримання вимог законодавства у сфері експортного контролю під час діяльності підприємства з товарами, технологіями та послугами, що можуть бути використані як у цивільних, так і у військових цілях. Тобто, це внутрішній механізм підприємства, що забезпечує здійснення контрольних заходів із підтвердження законності, правильності відображення в обліку і встановлення відповідальності при здійсненні операцій із товарами подвійного призначення.

Налагодження ефективної системи внутрішнього контролю товарів подвійного використання або удосконалення існуючої передбачає ідентифікацію товарів подвійного використання у виробничих і торговельних процесах, здійснення контрольних дій у частині дотримання цільового призначення використання таких товарів, виконання перевірочних заходів при оформленні дозвільних документів на передачу товарів подвійного призначення, перевірку правильності ведення обліку (первинного, аналітичного і статистичного) та відображення інформації у фінансовій, податковій, статистичній та внутрішньо-управлінській звітності, а також створює умови для збереження і захисту інформації, пов'язаної з контрольованими товарами тощо.

При створенні системи внутрішнього контролю, у т.ч. і щодо товарів подвійного використання, необхідно уникати застосування практик, що можуть ненавмисно стимулювати або спокушати до вчинення неправомірних дій, а саме: надмірна увага до швидкого досягнення високих показників діяльності та фінансових результатів без врахування потенційних довгострокових ризиків; системи матеріального заохочення співробітників, що орієнтовані переважно на короткострокові результати; нераціональний розподіл контрольних повноважень, що може сприяти неправильному використанню ресурсів або приховуванню негативних показників; недостатньо адекватні або, навпаки, надмірно суворі санкції за порушення та зловживання.

Головна ідея функціонування системи внутрішнього контролю товарів подвійного

використання полягає не у зосередженні на перевірці окремих операцій, а у контролі за тим, як організовано та здійснюється сам процес, а також які якісні зміни в ньому відбуваються. Підвищення ефективності внутрішнього контролю досягається за рахунок покращення його якості, а не збільшення кількості проведених перевірок. Логічним є висновок: «незважаючи на те, що існування системи внутрішнього контролю само по собі не гарантує автоматичного досягнення цілей, її відсутність створює більше можливостей для здійснення помилок або їх не виявлення» [9, с. 169].

Функціонування будь-якої системи внутрішнього контролю, у т.ч. і за товарами подвійного використання, буде результативним, якщо в процесі її роботи дотримуватимуться встановлених та закріплених у внутрішніх регламентах принципів (таблиця 1).

При встановленні будь-яких принципів слід пам'ятати, що дотримання кожного з них напряму залежить від усвідомлення їх необхідності, бажання та можливостей всіх учасників контрольного процесу.

При формуванні ефективної системи внутрішнього контролю за товарами подвійного використання слід домогтись нормативного (на рівні внутрішніх регламентів) закріплення наступних основних вимог:

- підконтрольність суб'єктів контролю (коли кожен виконавець контрольних функцій перебуває під контролем іншого суб'єкта внутрішнього контролю для перевірки якості його роботи);
- обмеження особистих інтересів (передбачає створення нормативно закріплених умов, за яких будь-які негативні результати діяльності ставлять окремих працівників або структурні підрозділи у не вигідне економічне становище);
- розподіл контрольних повноважень (зосередження всіх контрольних функцій є недопустимим в однієї особи, адже це може призвести до викривлення результатів перевірок);
- зацікавленість керівництва (ефективність системи внутрішнього контролю можлива лише за умови активної участі в контрольних заходах топ-менеджменту і власників);
- компетентність і доброчесність внутрішніх контролерів (відсутність цих якостей унеможливує ефективну роботу навіть найкраще організованої системи);
- раціональність методик і заходів контролю (усі методичні матеріали внутріш-

Таблиця 1

**Принципи функціонування системи внутрішнього контролю
товарів подвійного використання**

Принцип	Характеристика
Ієрархічності контролю	Організаційна структура на підприємстві, що застосовує товари подвійного використання, повинна передбачати виконання контрольних функцій на всіх його рівнях – від керівника до кожного окремого робочого місця з такими товарами
Інтеграції контролю	Контроль за товарами подвійного використання слід розглядати в поєднанні з іншими функціями управління (планування, облік, аналіз, регулювання тощо) в загальній його системі взаємодії між ними
Відповідальності	Кожен суб'єкт внутрішнього контролю товарів подвійного використання за неналежне виконання контрольних функцій, що передбачені його посадовими обов'язками, має нести відповідальність (дисциплінарну та/або економічну)
Збалансованості	Суб'єкту внутрішнього контролю за товарами подвійного використання не можна доручати виконання відповідних функцій, що не забезпечені організаційними (посадова інструкція, наказ, службове доручення, розпорядження) та технічними (рахункові й вимірювальні пристрої, техніка, програмні продукти) засобами для їх належного виконання
Своєчасного сповіщення про виявлення відхилень	Інформація про факти виявлення відхилень фактичної наявності (відсутності) товарів подвійного використання від документально зафіксованої повинна бути оперативно доведена до уповноважених осіб, які приймають рішення за даними відхиленнями безпосередньо
Відповідності контролюючої та контрольованої систем	Ступінь складності системи внутрішнього контролю за товарами подвійного використання в кожен конкретний момент часу повинна відповідати ступеню складності окремих операцій із такими товарами та бізнес-процесів у цілому
Постійності	Система внутрішнього контролю товарів подвійного використання повинна функціонувати на постійній основі, що дозволить своєчасно виявити відхилення від планових норм і завдань та, за можливості, ефективно усунути їх
Комплексності	Весь комплекс об'єктів внутрішнього контролю товарів подвійного використання має бути охоплений різними формами та контрольними заходами залежно від рівня ризику
Здійснення контролю за центрами відповідальності	Забезпечує наближення контролю до об'єкту (окремих видів товарів подвійного використання), передбачаючи розподіл повноважень і обов'язків та уможливорює оперативність оцінки якості управлінських рішень
Протилежності інтересів	Передбачає створення та підтримання такої ситуації, за якої будь-які відхилення в одного учасника контрольних взаємовідносин призводили б до ущемлення інтересів іншого
Незалежних перевірок	Означає, що вся діяльність підприємства пов'язана із товарами подвійного використання повинна підлягати періодичним (плановим і раптовим) перевіркам незалежними суб'єктами аудиторського контролю
Циклічності контролю в часі	Дозволить ефективно використовувати результати контрольних заходів, у частині товарів подвійного використання, попереднього контролю в поточному, поточного – в наступному, наступного – в попередньому

Джерело: створено автором на основі [9, с. 156-157]

нього контролю мають бути науково обґрунтованими, зрозумілими і доцільними у застосуванні та не призводити до зайвих витрат);

– безперервний розвиток системи (передбачає постійне вдосконалення заходів внутрішнього контролю з орієнтирами

на сучасні технології та досягнення науки і техніки);

- орієнтація на ризики (слід визначати пріоритети перевірок відповідно до рівня ризиків із зосередженням на товарах подвійного використання, уникаючи надмірного контролю дрібних поточних операцій, що відволікають ресурси);

- індивідуальна відповідальність (кожна контрольна функція має закріплюватись за конкретним виконавцем для уникнення безвідповідальності й дублювання);

- функціональне заміщення (система повинна забезпечувати безперервність контролю навіть у разі тимчасової відсутності окремих працівників, завдяки взаємозамінності суб'єктів контролю);

- регламентація діяльності (ефективність контролю напряму залежить від наявності та якості внутрішніх регламентів, стандартів і правил, а також від їх неухильного дотримання);

- взаємодія та координація (усі структурні підрозділи та окремі виконавці мають діяти узгоджено, на основі єдиної системи нормативних документів і планування контрольних заходів) тощо [2, с. 61-64].

Завадити ефективності функціонування системи внутрішнього контролю товарів подвійного використання можуть і низька культура розуміння необхідності внутрішнього контролю, і недотримання основних вимог й ігнорування принципів організації внутрішнього контролю, і неадекватне ставлення до ризиків на тлі першого успіху, і неадекватні канали передачі інформації. Не менш шкідливим при організації системи внутрішнього контролю товарів подвійного призначення може виявитись і бездіяльність керівництва щодо виявлених проблем, оскільки «внутрішній контроль не дає очікуваних результатів у випадках, коли керівництво демонструє своє зневажливе ставлення до нього і своєчасно не вживає заходів щодо виправлення виявлених недоліків» [9, с. 169].

Типовими проблемами організації системи внутрішнього контролю у цілому та в частині товарів подвійного використання зокрема, є: щире нерозуміння необхідності створення та важливості функціонування системи внутрішнього контролю; її існування та здійснення контрольних заходів лише за формальним підходом; зайва бюрократизація контролю і перевірочних процедур; відсутність контрольного впливу на окремі господарські процеси, особливо щодо товарів подвійного при-

значення; концентрація заходів внутрішнього контролю лише на захисті активів, підготовці управлінських звітів і конфіденційності інформації; конфлікт інтересів як між окремими елементами системи управління, так у всередині самої системи внутрішнього контролю; нехватка повноважень для здійснення контролю за товарами подвійного використання; застосування застарілих контрольних процедур та їх недостатність в окремих центрах відповідальності; неузгодженість контрольних повноважень між відповідними підрозділами та конкретними виконавцями. Ви рішення окреслених проблем або часткове зменшення їх впливу, дозволить сформувати ефективно функціонуючу систему внутрішнього контролю товарів подвійного використання.

Також слід враховувати, що відсутність процедур контролю за окремими напрямками діяльності, уповільнює процеси розвитку підприємства або зовсім зупиняє його. Так, якщо внутрішні контролери зосередяться повністю на захисті активів і запобіганні шахрайства з товарами подвійного призначення, при цьому не звертаючи уваги на мотивацію співробітників, то стане менше ініціативності з їх боку й почнеться плінність кадрів. Якщо сконцентруватись на оптимізації оподаткування та не звертати увагу на забезпечення прозорості діяльності, то управлінський персонал не матиме достовірних даних для аналітичної роботи і не зможе оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Висновки. Зростання ролі безпеки у сфері міжнародної торгівлі, науково-технічного співробітництва та глобалізації економічних процесів стимулюють створення дієвих систем внутрішнього контролю товарів подвійного використання. Нами систему внутрішнього контролю товарів подвійного використання визначено як внутрішній механізм підприємства, що забезпечує здійснення контрольних заходів із підтвердження законності, правильності відображення в обліку і встановлення відповідальності при здійсненні операцій із такими товарами.

Доведено, що розробляти конкретні вимоги до учасників процесу внутрішнього контролю товарів подвійного призначення необхідно із врахуванням визначених принципів. Дотримання запропонованих принципів при організації внутрішнього контролю товарів подвійного використання дозволить створити дієву його систему, а існуючу – удосконалити.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаються нам в удосконаленні концепту-

альних засад організації внутрішнього контролю та розробці його методик за окремими видами товарів подвійного використання із застосуванням спеціалізованих методичних

прийомів, за допомогою яких він активно втручається у діяльність підприємств, детально розкриває її ділянки, стадії і процеси застосування таких товарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бенедик Я. С. Вплив міжнародних механізмів контролю за трансфером товарів і технологій подвійного призначення на розвиток національних регуляторних інструментів у відповідній сфері. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 84. Ч. 4. С. 215-222.
2. Борисенко М. В. Організація і методика внутрішнього контролю на підприємствах: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. К., 2008. 21 с.
3. Бородин І. Л., Шишка Р. Б., Мельник О. О. Правові аспекти імпорту зброї, товарів військового та подвійного призначення в Україну в умовах повномасштабного російського вторгнення. *Правова позиція*. 2023. № 4 (41). С. 84-87.
4. Васильчак С. В., Соловій А. С., Стручок Н. М., Вівчарук О. М., Дацюк-Томчук М. Б. Інституціональне забезпечення експортного контролю в державах-членах ЄС. *Ефективна економіка*. 2023. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.5>
5. Волощук К., Волощук В. Інноваційні зміни розвитку підприємництва на міжнародному рівні та експортного контролю за товарами (технологіями) подвійного використання. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-134>
6. Желізко Ю. М. Теоретичні засади здійснення контролю за товарами (технологіями) подвійного використання. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 5. Т. 31 (70). С. 52-56.
7. Мазур І., Желізко Ю. Експортний контроль за товарами (технологіями) подвійного використання в системі економічної безпеки України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2024. № 1 (224). С. 55-62.
8. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20.02.2003 р. № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (дата звернення: 30.08.2025)
9. Пугаченко О. Б., Фоміна Т. В. Концептуальні засади організації внутрішнього контролю в системі управління економічною безпекою суб'єктів господарювання. Управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання: обліково-аналітичне забезпечення : Колективна монографія ; за ред. Черевка О. В., Гнилицької Л. В., Мігус І. П. Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А., 2015. С. 143-172.
10. Ярусевич Є. Ю. Деякі особливості правової природи та сутності міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019. № 3 (67). С. 149-152.

REFERENCES:

1. Benedyk, Ya. S. (2024). Vplyv mizhnarodnykh mekhanizmv kontroliu za transferom tovariv i tekhnolohii podviinoho pryznachennia na rozvytok natsionalnykh rehuliatornykh instrumentiv u vidpovidnii sferi [The impact of international mechanisms for controlling the transfer of dual-use goods and technologies on the development of national regulatory instruments in the relevant field]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii PRAVO*. Vol. 84. P. 4. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.29>
2. Borysenko, M. V. (2008). Orhanizatsiia i metodyka vnutrishnoho kontroliu na pidpriemstvakh [Organization and methods of internal control at enterprises] : avtoref. dys... kand. ekon. nauk: 08.00.09 Available at: <http://search.nbuv.gov.ua/aref/2008090800071120080908000711>
3. Borodin, I. L., Shyshka, R. B., & Melnyk, O. O. (2023). Pravovi aspekty importu zbroi, tovariv viiskovoho ta podviinoho pryznachennia v Ukrainu v umovakh povnomasshtabnoho rosiiskoho vtorhnnennia [Legal aspects of importing weapons, military and dual-use goods into Ukraine in the context of a full-scale Russian invasion]. *Pravova pozytsiia*. № 4 (41). DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-4.17>
4. Vasylichak, S. V., Solovii, A. S., Struchok, N. M., Vivcharuk, O. M., & Datsiuk-Tomchuk, M. B. (2023). Instytutsionalne zabezpechennia eksportnoho kontroliu v derzhavakh-chlenakh YeS [Institutional support for export control in EU member states]. *Efektivna ekonomika*. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.5>
5. Voloshchuk, K., & Voloshchuk, V. (2024). Innovatsiini zminy rozvytku pidpriemnytstva na mizhnarodnomu rivni ta eksportnoho kontroliu za tovaramy (tekhnolohiiamy) podviinoho vykorystannia [Innovative changes in the

development of entrepreneurship at the international level and export control of dual-use goods (technologies)]. *Ekonomika ta suspilstvo*. Vol. 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-134>

6. Zhelizko, Yu. M. (2020). Teoretychni zasady zdiisnennia kontroliu za tovaramy (tekhnolohiiamy) podviinoho vykorystannia [Theoretical principles of exercising control over dual-use goods (technologies)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*. № 5. P. 31 (70). DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-5-8>

7. Mazur, I., & Zhelizko, Yu. (2024). Eksportnyi kontrol za tovaramy (tekhnolohiiamy) podviinoho vykorystannia v systemi ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Export control over dual-use goods (technologies) in the economic security system of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*. № 1 (224). DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2024/224-1/7>

8. Zakon Ukrainy "Pro derzhavnyi kontrol za mizhnarodnymy peredachamy tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia" vid 20.02.2003 № 549-IV [Law of Ukraine "On State Control over International Transfers of Military and Dual-Use Goods" of 20.02.2003 № 549-IV]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>

9. Puhachenko, O. B., & Fomina, T. V. (2015). Kontseptualni zasady orhanizatsii vnutrishnoho kontroliu v systemi upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu subiektiv hospodariuvannia [Conceptual principles of organizing internal control in the economic security management system of business entities]. *Upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia: oblikovo-analitychne zabezpechennia : Kolektyvna monohrafiia*. Cherkasy: PP Chabanenko Yu. A., pp. 143-172. Available at: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/e92d7800-bdb4-4fd0-b2a8-6e11bb9b647f/content>

10. Yarusevych, Ye. Yu. (2019). Deiaki osoblyvosti pravovoi pryrody ta sutnosti mizhnarodnykh peredach tovariv viiskovoho pryznachennia ta podviinoho vykorystannia [Some features of the legal nature and essence of international transfers of military and dual-use goods]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Derzhavne upravlinnia*. № 3 (67). DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-3-27>